

בס"ד

עלון חידושי תורה ופרפראות על **פרשת השבוע** בעניינא דיומא ממפרשי ומדרשי חז"ל
בפרשת יתרו 75 פסוקים = **כהן**.

עשה : האמונה במציאות ה' יתברך • קידוש שבת בדברים • כיבוד אב ואם. **לא תעשה** : שלא נאמין אלוה בלתי ה' לבדו • שלא לעשות פסל • שלא להשתחוות לעבודה ירה • שלא לעבוד עבודה זרה במה שדרכה להעבד • שלא לישבע לשוא • שלא לעשות מלאכה בשבת • שלא להרוג נקי • שלא לגלות ערות אשת איש • שלא לגנוב נפש מישראל • שלא להעיד בשקר • שלא לחמוד • שלא לעשות צורות אדם אפילו לנוי • שלא לבנות אבני מזבח גזית • שלא לפסוע על המזבח.

וַיִּשְׁמַע ר"ת שירת ים וגם מלחמת עמלק. (אגרא דכלה) **וַיִּשְׁמַע** ר"ת שמע מלחמת עמלק וקריעת ים. (בני יששכר)

אמרו חז"ל (שער הגלגולים הקדמון לו) כי נפש קין נתגלגל במצרי שהרגו משה, והרוח בקרח, והנשמה ביתרו. והנה קין הרג את הבל בעבור תאומה יתרה (בראשית רבה פ"ב ס"ז), וזאת התאומה נתגלגלה בצפורה, ועל כן השיב יתרו הגזלָה ונתנו למשה. ובזה מתורץ איך לקח משה רע"ה בת כומר, ופיו לא רצה לינוק מנכרית (שמות רבה פ"א סכ"ה) אלא היא צלעו. (אוצרות השל"ה)

תשובה – לפי שהלולים נצטערו בצער אחיהן בני ישראל ואתה בא להוסיף עליהן שיצטערו בצער אחיהן. (טמא דקרא) א"נ אעפ"י שלא היו בקושי השעבוד, מ"מ משועבדים ואסורים היו תחת יד פרעה במצרים, וזה דומה לאחד שהיו לו ב' עבדים, לאחד היה העול, ולאחד לא שעבדו כלל אלא היה יושב בביתו תחת ידו. (עלים לתרופה)

תשובה – לפי ששמו נקרא על מאורע ראשון שאירע לו בברחו ממצרים, ונדמה לו כאילו הוא ראשון. **דבר אחר** – לכך אינו קוראו ראשון שהרי הוא לא מעניינו של ראשון, לפי שהראשון לא סיפק בידו לעשות (מפני התנאי), וכשנולד זה שהיה להקב"ה נראה לו שהוא הראשון. (החזקוני) לפי שלא מל אותו

כגזירת רעואל חותנו לכך קראו **גֶרֶשֶׁם** הכי קאמר המקום לא יחשב לי עון על שלא מלתי אותו כי **גֶר הֵייתִי בְּאֶרֶץ נִכְרִיהָ**. **א"נ** לא רצה לקרוא אליעזר על שם **ויצילני מִחֶרֶב פְּרָעָה** לפי שכל זמן שפרעה עדיין קיים לא ניצול מחֶרֶב פְּרָעָה וכיון שמת פרעה ניצול מחֶרֶב פְּרָעָה. (תוס' השלם) **א"נ** זה מיוחד לאמו וזה מיוחד לאביו, גרשם שהיה הבכור היה מיוחד לאמו ועוד שהצילתו מן המיתה כענין שנאמר (שמות ד כה) **וַתִּקַּח צִפְרָה צֹר**, ואליעזר היה מיוחד למשה שקראו על שם על שם צאלתו. (רבינו בחיי) **א"נ** משום שהיה לו להזכיר באליעזר **אֶלֶּהֻי אֲבִי** ואינו בדיון להזכיר 'שני' אצל שם ה' (צורו המורה, הדב וקנים) **א"נ** לפי שנולד אחר זמן מרובה לכך לא אמר 'שם השני' שלא נולד מיד אחריו. (הרומק, ריב"א) **א"נ** כיון שנולד בעת שצויהו ה' ללכת אל פרעה, לכך לא אמר 'ושם השני אליעזר' כי בלדת אליעזר צמח לו מזל חדש וכאילו נתחדש להיות איש אחר, לרדות לפניו מלך ושרים, עד שכל אחד מהבנים לפי הוראתו הוא נפרד מהשני, והוא אחר מיוחד בפני עצמו. (מלבי"ם). לא רצה ליחז שם הקב"ה על אותו שני נמול, לכך לא הזכיר שם ה' בשם בנו הראשון. (רבינו אפרים) עד שמתו המלשינים המבקשים את נפשם כלומר שירדו מנכסיהם, כדפירש"י (על ד יט) **כִּי מָתוּ כָּל הָאֲנָשִׁים** – מי הם? דָּתָן וְאָבִירָם. חֲמִים הֵיוּ, אֲלָא שִׁירְדוּ מִנְכֶּסֶיהֶם. וְהֵנָּה חֲשׂוֹב פֶּתַח. לא היתה הצלה גמורה, שלעולם היה דוגא. לפיכך קרא לשני אליעזר ולא הראשון. (הרא"ש) **אֲשֶׁר שֵׁם הָאָדָם ר"ת 'אשה'**, כי אשתו קראה לו שם, והוא קרא שם לשני שהיה מיוחד למילה, שאם הוא היה קורא שם היה קורא לראשון על שם הנס הראשון. ואע"פ שגם גרשום נמול אח"כ, זה היה מיוחד והשם כלול בשמו כי היה נימול. (רבינו אפרים). לא אמר 'ושם השני'. היה על פי מאמר רז"ל (מכילתא אר"ה יא) שהתנה יתרו עם משה שיקח בן הראשון לעבודה זרה, {הגם שהיה בטח בה' שישמר מזה}, עד כן לא רצה שהיה השני בצירוף עם הראשון, על פי שאמר מחדש **וְשֵׁם הָאָדָם בְּלִי צִירוף החיבור**. (אגא דכלה) ועל דרך הפשט יתיישב כי לא רצה משה רע"ה לפרסם כדי שלא יתגלה מתוך כך לפרעה. אמנם לפי ענין הגלגול הִכָּל שֵׁת מֹשֶׁה (מלת משה בעצמה כוללת שלשתן הבל שֵׁת משה – ר' בחיי בראשית ד כה) כשהיה בגוף הִכָּל לא האריך הזמן, אח"כ נתגלגל והיה **בְּאֶרֶץ נִכְרִיהָ** היינו בגוף אחר – שֵׁת. אבל היה גר בארץ וימת שֵׁת. ועתה בגלגול הזה משה רע"ה קיים אף בגוף. (דברים לו ז) לא כִּתְּתָה עֵינָיו, (שם לו ז) ולא יָדַע אִישׁ אֶת קְבֻרָתוֹ, והיה באספקלריא המאירה (יבמות מט:) אף בגוף ונעשה תושב, זה לא היה רק במתן תורה שנאמר (שם ה כז) **וְאַתָּה פֶּה עֹמֵד עֲמִיד**. והו' רמז הענין **אֶלֶּהֻי אֲבִי בְּעִירִי** על דרך (קידושין ל:) **שִׁלְשָׁה שְׁתַּפְּסִין הֵן בְּאֶדָם הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְאָבִיו, וְאָמוֹ, רָצָה לומר אפילו חָלַל אָבִיו וְאָמוֹ וְדוֹכָךְ וְנִקְרָא אִישׁ הָאֶלֶּהֻי**. (אוצרות השל"ה)

תשובה – ואמר ר' ירמיה (וזה ה"ב מה): בכל מקום שכתוב **הָעָם** הכוונה בזה היא לערב רב. לפי זה המשפט השני אֲשֶׁר הָצִיל אֶת הָעָם מתפחת נד מצרים. הכוונה לערב רב. וכך יבואר: הרי פרעה רצה לשעבד רק את בני ישראל ולא את הערב רב, שהרי התחכם להמעיט את ישראל, אך מ"מ המצרים שלא

הבחינו בין ישראל לערב רב – שיעבדו גם את הערב רב. ועתה מוכן היטב הפסוק: בְּרוּךְ יְ-הוָה אֱשֶׁר הִצִּיל אֶתְכֶם אֶת יִשְׂרָאֵל מִיַּד מִצְרַיִם וּמִיַּד פְּרָעָה שְׁהָרִי גַם הַמִּצְרַיִם וּגַם פְּרָעָה שֶׁעֲבָדוּ אֶתְכֶם וְהִתְחַכְמוּ לָכֶם אֱשֶׁר הִצִּיל אֶת הָעָם אֶת הָעָרֶב רַב מִמֶּנָּה רַב מִמִּצְרַיִם דּוּקָא וְלֹא מִיַּד פְּרָעָה, כִּיּוֹן שִׁפְרָעָה לֹא רָצָה לִשְׁעַבֵּד אֶת הָעָרֶב רַב. (תפארת יהונתן)

בחדש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים, ביום הזה באו מדבר סיני. (יט א)

מהו דקאמר **ביום הזה**. אלא משום שביום הזה מתחיל שלימות מלך תאומים, ועל כן ביום הזה דייקא נעשו עם הקדוש באחדות עם קונם כביכול כתאומים, וכן בינם לבין עצמם כדכתיב (שמות ט ב) **ויחן שם ישראל** לשון יחיד פאיש אחד בלב אחד (מכילתא) ובזהר (ח"ב עה): – תומים פתוב, ועל סוד זה פתוב תומים, (בראשית כה) **והנה תומם בבטנה**. אם תאמר שבשביל שניהם הוא אמר - לא פה, שהרי עשו לא עלה בסוד זה. אלא בשביל שעקב הוא אמר, ושבה

עוד טעם למה נתנה התורה במזל תאומים - מרוב חיבתו לישראל שקראם (שה"ש ה ב) יְזוּתִי תַמְתִּי אל תקרי תַמְתִּי אלא תאומתי, ולזה ניתנה תורה בשני לוחות. עשה ולא תעשה, טהור וטמא, ומותר ואסור, תורה שבכתב ותורה שבעל פה, וישראל הם תאומות, אחד שאתה גישו, אחד אלו ישראל שנאמר (דה"א י כא) וְיָמִי כַמְדָּה וְיִשְׂרָאֵל בָּאֵרֶץ. וכן י"ב שבטים וישראל אביהם י"ג בגמטריא אחד, באחד זה הקב"ה שנאמר (ברא' ו ד) הִנֵּה אֲ-לֹהֵינוּ יִהְיֶה אֶ-חָד, וכן באח"ד גימ' י"ה חציו ככולו, וזר לא יבא ביניהם, זה הוא סמאל שהוא מלאך וכמאמר (תהלים קד ד) עֲשֵׂה מַלְאָכָיו רִחוּת, (איוב מא ה) רִחוּת לֹא יָבֹא בֵינֵיהֶם, לפי שנעשו בני חורין ממלאך המות, וכן 'רוח' בא"ת ב"ש בגימטריא (ג'פס') ז"ה סמא"ל (143). טעם נוסף - של אלה פתחון לפי העכו"ם לומר אלנו נתן תורה היינו מקיימין אותה, א"ל הקב"ה ראו באיזה חדש נתתי התורה במזל תאומים, שאם יבא עשו אוסף - שלעו לא התגייסו ולעשות תשובה יבא ויילמדו תורה. (ש"ד עה"ת)

כַּבֵּד אֶת אֲבִיךָ וְאֶת אִמְךָ לְמַעַן יֵאָרְכוֹן יְמֶיךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר יְיָ הוֹדָא לְהִיבָהּ נָתַן לָךְ. (כ יא)
אָמַר רַב יִצְחָק בְּרַי שִׁילָא אָמַר רַב מִתְּנָה אָמַר רַב חֲסִידָא: הָאֵב שְׁמַחַל עַל כְּבוֹדוֹ – כְּבוֹדוֹ מֵחֻל. הָרַב שְׁמַחַל עַל כְּבוֹדוֹ – אֵין כְּבוֹדוֹ מֵחֻל. (קידושין לב).
שְׂאֵלָה – הָא דַּאֲמַרְיִין הָאֵב שְׁמַחַל עַל כְּבוֹדוֹ – כְּבוֹדוֹ מֵחֻל, הָאֵם מֵחֻל לוֹ לְגַמְרִי אוֹ שְׂעִידִין יֵשׁ לוֹ לַחֲזוֹר עַל זֶה בַּתְּשׁוּבָה. כְּמוֹ"כ מֵה הַטַּעַם שֶׁהָרַב שְׁמַחַל עַל כְּבוֹדוֹ – אֵין כְּבוֹדוֹ מֵחֻל.

מה הטעם שאין מברכים על מצוות כיבוד אב ואם, כפי שמברכים על שאר המצוות?
לפי שהדבר תלוי בדעת אחרים, וק"ל כל מצווה שאינה תלויה כולה ביד העושה שאפשר שלא ירצה בו וכל מצווה שאפשר שתעקר אע"פ שלא נעקרה ממאן דמעיקרא דמי וכיון שמצות כיבוד אב ואפשר לעקור שהרי האב נשמט על קבדו – קבדו מחול אין לברך. (הרשב"א בתשובותיו ח"א סימן יח)
טעם אחר – לפי שאין מברכים אלא על דבר שעושים רק ישראל, ובמצוה זו נזהרים הרבה אפילו הגויים. שאין מברכים על מצות שיכליות כיון שלא שייך לומר אשר קדשנו במצוותיו לפי שאין ניכרת ונודעת בזה הקדושה של עם ישראל שהרי גם האומות העולם נהגו כן, וכיון שמצות כיבוד אב ואם היא מצווה שיכלית אין מברכים עליה. (שו"ת בנימין זאב סימן קסט, הרשב"א בתשובה סימן ת"י)

טעם אחר - לפי שהיא מצווה שניתנה להיעשות על ידי אחר (מור וקציעה רמ').

טעם אחר - נפסק בשו"ע (י"ד ר"מ יח) ממזר חייב בכבוד אביו ובמוראו. וממזר לא שייך בברכה משום דהוי מצוה הבאה בעבירה ולא פלוג רבנן. (שדי חמד שם)

טעם אחר - כיון שמצווה זו ישנה במחשבה (חיי אדם כלל כ"ג), שהכיבוד במחשבה במעשה ובדיבור, ולא תיקנו ברכה על דברים שבלב. (ליקוטי שושנים)

תשובה – אמרו רז"ל (שבת פו:): 'כְּכֹלֵי עֲלָמָא, בְּשֶׁבֶת נִתְּנָה תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל'. וק"ל דשנים עשר מילין הוא תחומין דאורייתא. ואסור ללכת מן התורה י"ב מיל. על כן לא היו רשאים לחזור, לפיכך החזירו אותם המלאכים, והגם שהשי נושא את עצמו, מ"מ חולים היו מחמת שיצאה נשמתו, ובחולה לא אמרינן 'החי נושא את עצמו'. ולמאן דאמר דאין תחומין למעלה מעשרה טפחים י"ל דהמלאכים החזירוהו באויר למעלה מעשרה טפחים, ולא עברו אפילו על תחומין מדרבן. (תורת משה' ס בשם רבו 'ההפלאה').

ואם מזבח אבנים מעשה לי לא תבנה אתהו גזית, כי חרדך הנפת עליה ותחללה. (כ כא) פרש"י - רבי ישמעאל אומר: כל 'אם' ו'אם' שבתורה ורשנה, חזין משלשה. **ואם מזבח אבנים מעשה לי,** הרי 'אם' זה משמש בלשון 'פאשר': וכאשר מעשה לי מזבח אבנים - לא תבנה אתהו גזית. שחקרי חובה עליה לבנות מזבח אבנים, שנאמר: **אבנים שלמות תבנה** (דברים כו, ו) וכן **אם כסף תלוה** (שמות כב, כד) חובה הוא, שנאמר: **והעבט מעביטנו** (דברים טו, ח), ואף זה משמש בלשון 'פאשר'. וכן **ואם תקריב מנחת בכורים** (ויקרא כד, ו) זו מנחת העמר. שהיא חובה.

תשובה – איין זה קרוי חובה מאחר שאינו חייב אלא אם כן נגח שורו והמית, אבל שאר הג' חובה מוטלת לעשותם תמיד. (מירוש זקנים)

מהפסטרם - השמן לב העם הזה ואנניו הכבד ועיניו השש פו יראה בעיניו ובאנניו ישמע ולבבו יבין ושבו ורפא לו. (ישעיה ו')

שבעים פנים לתורה, לעיתים תהיה יותר מתשובה אחת
 התשובות אינם להלכה למעשה, הערות והארות יתקבלו בברכה
לעילוי נשמת הרב חפץ בן אסתר זצ"ל
